

MARIA MOCARZ-KLEINDIENST

KOMPETENCJA INTERKULTUROWA W DYDAKTYCE PRZEKŁADU

Kompetencja jest pojęciem kluczowym na każdym etapie procesu nauczania. Jest nadrzędnym celem procesu dydaktycznego, również w nauczaniu przekładu na poziomie akademickim, głównie w ramach cieszącej się dużą popularnością – z racji wymogów rynku pracy – specjalizacji tłumaczeniowej. Jest ona istotnym komponentem kształcenia filologicznego, zwłaszcza na studiach neofilologicznych, stanowiącym o atrakcyjności programowej danego kierunku studiów. Aktualne wymogi rynku pracy skłoniły również do wprowadzenia większej różnorodności tekstów i związanych z nimi typów przekładu, począwszy od przekładu pisemnego poprzez tłumaczenie ustne (najczęściej konsekwentne, niekiedy również symultaniczne) i kończąc na przekładzie audiowizualnym, głównie filmowym, czy audiodeskrypcji. Analizując z kolei zróżnicowanie typologiczne tekstów, podlegających próbom tłumaczenia na zajęciach tłumaczeniowych, na warsztacie studentów zauważyć możemy nie tylko tradycyjne teksty literackie, lecz również teksty o charakterze specjalistycznym i użytkowym: prawnicze, prawne, ekonomiczne, finansowe, turystyczne i in.

W ogólnym ujęciu pod pojęciem *kompetencja* rozumie się zespół wiedzy i umiejętności, nawyków pozwalających na profesjonalne ich wykorzystanie w trakcie wykonywania czynności zawodowych. Tak zdefiniowana kompetencja jest postrzegana z jednej strony jako nadrzędny cel, który powinni osiągać studenci po zakończeniu procesu dydaktycznego, z drugiej strony można ją

Dr hab. MARIA MOCARZ-KLEINDIENST – adiunkt, kierownik Katedry Języków Słowiańskich KUL; adres do korespondencji: Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Katedra Języków Słowiańskich, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin; e-mail: momar@kul.pl

postrzegać jako warunek niezbędny do realizacji takiego procesu przez nauczycieli, zapewniający osiągnięcie zakładanego efektu kształcenia – wykształcenia kompetentnych tłumaczy. Kompetencję tłumaczeniową z reguły przyjęto rozumieć jak pewną wiedzę, umiejętności i zdolności tłumacza, nabywane zarówno nieświadomie w procesie akwizycji języka, jak i rozwijane świadomie w procesie kształcenia¹. Kompetencję tłumaczeniową w szerokim tego słowa znaczeniu traktuje się jako konieczną cechę każdego tłumacza, przesądzającą o jego zawodowej pozycji na rynku pracy. W zakres tego pojęcia wchodzi kilka kompetencji szczegółowych. Wymieńmy najważniejsze z nich: kompetencja językowa (jako wyjściowa, bazowa), kompetencja kulturowa, encyklopedyczna, logiczna, pragmatyczna, psychologiczna, społeczna, itd.² Stopień udziału każdej z nich w konkretnej sytuacji tłumaczenia jest uzależniony od wielu czynników, wśród nich możemy wskazać typ tekstu, rodzaj tłumaczenia ze względu na kanał przepływu informacji (tłumaczenie ustne, pisemne, pisemno-ustne), medium przekazu (medium werbalne, wizualne, werbalno-wizualne, audiowizualne), typ kontaktu nadawca–tłumacz–odbiorca i in. Obserwowane obecnie wzmożone zapotrzebowanie na realizację tłumaczeń na szeroką skalę w różnorodnych kontekstach środowiskowych na potrzeby coraz bardziej zróżnicowanych i niekiedy coraz bardziej odległych (w sensie geograficznym i kulturowym) odbiorców powodują, że oprócz klasycznych, bazowych kompetencji w literaturze przedmiotu spotkać możemy kompetencje bardziej szczegółowe. W celu egzemplifikacji wymienię niektóre z nich: a) kompetencja retoryczna, obejmująca – zdaniem Marcina Maciejewskiego – następujące komponenty: argumentację, pracę nad głosem, kompetencje w rozmowie i przemawianiu oraz komunikację interkulturową³, b) kompetencja medialna, rozumiana jako wiedza o mediach wraz z krytycznym podejściem do nich i kreatywnym wykorzystaniu ich potencjału⁴, c) kompetencja strategiczna – umiejętność rozwiązywania problemów pojawiających się w trakcie konkretnego aktu komunikacyjnego⁵, czy d) kompetencja transferowa jako umiejętność

¹ J. Best, *Die Bedeutung der grundsprachlichen Kompetenz in der Übersetzer- und Dolmetscherausbildung*, w: *Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe*, red. J. Best, S. Kalina, Tübingen–Basel, s. 124 i in.

² Por. U. Dąmbska-Prokop, *Kompetencje tłumacza*, w: *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*, red. też, Częstochowa 2000, s. 109.

³ *Rola kompetencji retorycznej w kształceniu i pracy tłumacza*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu” 3-4(2008), s. 283 i in.

⁴ K. Stefaniak, *Kompetencja medialna tłumacza*, tamże, s. 217.

⁵ M. Piotrowska, *Proces decyzyjny tłumacza. Podstawy metodologii nauczania przekładu pisemnego*, Kraków 2007, s. 118.

dokonywania transferu pomiędzy dwoma językami o charakterze intertekstualnym⁶.

W tym miejscu pojawia się pytanie o usytuowanie tytułowej kompetencji interkulturowej w ogólnej typologii kompetencji. Zwrot kulturowy, jaki dokonał się we współczesnym przekładoznawstwie, skoncentrowanie uwagi na zjawisku komunikacji interkulturowej, jaka realizuje się m.in. za pośrednictwem przekładu, powodują, że każdy tekst jest traktowany jako zjawisko kultury, zanurzony w kulturze oraz traktujący o kulturze. Powyższe stwierdzenie implikuje doniosłość kompetencji interkulturowej, która, obok kompetencji językowej, jest w tej sytuacji kompetencją bazową, konieczną do tłumaczenia każdego typu tekstu, również nieliterackiego, traktowanego niekiedy – z racji swojej fachowości – jako tekst akulturowy⁷. W przekładoznawczej literaturze przedmiotu kompetencja odnosząca się do stanu wiedzy tłumacza, jego umiejętności posługiwania się zjawiskami kulturowymi dla potrzeby przekładu najczęściej określana jest jako kompetencja kulturowa, co znalazło m.in. wyraz we wspomnianym wyżej podziale kompetencji szczegółowych wymienionych przez Urszulę Dąmbką-Prokop. Tymczasem w niniejszym opracowaniu proponuję nieco zmodyfikowaną wersję – kompetencję interkulturową. Wybór takiego wariantu nazewniczego wydaje mi się bardziej słuszny z kilku powodów. Po pierwsze, w celu przygotowania pełnowartościowego przekładu nie jest możliwe skoncentrowanie się na obszarze jednej kultury, proces tłumaczenia powoduje udział minimum dwóch systemów kulturowych, włączając w te systemy również systemy językowe. Język stanowi materialną, zwerbalizowaną formę przekazu treści kulturowych. Po drugie, sam przekład jako rezultat procesu tłumaczenia zawsze ma status tekstu wtórnego, opartego na oryginale. Zatem zawsze, niezależnie od okoliczności, będzie uwikłany w relacje do swego pierwowzoru. Jeżeli potraktujemy tekst (oryginał i przekład) jako zjawisko kultury, to konsekwentnie należy przyjąć, że powstały tekst przekładu jest implikowany kulturą oryginału, wchodzi z nią w nierozzerwalny kontakt. W tych okolicznościach niezwykle istotne jest ustalenie relacji (bliskości, niekiedy również antagonizmów) pomiędzy kulturą oryginału a kulturą przekładu, jako że prefiks ‘inter-’ implikuje zawsze tę cechę relacyjności. Z założenia pro-

⁶ G. Toury, *The Notion of ‘Native Translator’ and Translation Teaching*, in: *Translation Theory and Its Implementation in the Teaching of Translating and Interpreting*, red. W. Wilss, G. Thome, Tübingen 1984, s. 189-190.

⁷ O micie akulturowości tekstów nieliterackich pisze m.in. Ewa Kujawska-Lis (*Mit akulturowości tekstów nieliterackich na przykładzie literatury z dziedziny psychologii*, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu” 3-4(2008), s. 129 n.).

fesjonalny tłumacz ma kompetencję tłumacza „dwukierunkowego”, tj. z języka ojczystego na język obcy i w odwrotnym kierunku. To oznacza, że w procesie dydaktyki przekładu należy wypracować u studentów nawyk oceny relacji pomiędzy kulturą oryginału (jako kulturą rodzimą) a kulturą przekładu (kulturą inną, obcą) oraz relacji w układzie odwrotnym.

Często okazuje się, że obok podstawowych systemów kultury oryginału i przekładu pojawiają się zjawiska tzw. kultury trzeciej, które niejednokrotnie stanowią wyzwanie dla tłumacza, a więc i adeptów sztuki tłumaczenia. Również i w tej sytuacji ważne jest ustalenie relacji, stopnia kontaktów pomiędzy poszczególnymi obszarami kulturowymi. Wreszcie pojęcie kompetencji interkulturowej, jak słusznie zauważa Hanna Risku, wykracza poza przestrzeń indywidualnych cech tłumacza, jest zjawiskiem społecznym⁸. Implikuje bowiem interaktywny udział poszczególnych (dwóch lub więcej) obszarów nacechowanych odmiennością kulturową, staje się pomostem służącym komunikacji interkulturowej, której medium staje się niewątpliwe przekład. Docierając do innej przestrzeni poznawczej, odbiorca przekładu zapoznaje się z jej fragmentem, otrzymaną tym sposobem wiedzę przenosi na inne okoliczności kontekstów społecznych, w tym o charakterze międzykulturowym. Jednym ze sposobów realizacji postawy interkulturowej jest np. posługiwanie się informacjami z tekstu przekładu w celu dalszej komunikacji przy wykorzystaniu tzw. intertekstów. (np. *Pożegnanie z Afryką* – przetłumaczony w takiej wersji na język polski tytuł powieści duńskiej pisarki Karen Bixen i filmu amerykańskiego reżysera Sydneya Pollacka jest wykorzystywany jako nominat wtórny⁹ na oznaczenie sieci kawiarni w Polsce, nawiązujących klimatem do filmu i książki).

Przejdźmy do wyróżnienia podstawowych komponentów kompetencji interkulturowej tłumacza. Można je odnieść do dwóch zasadniczych poziomów: poziomu wiedzy oraz poziomu umiejętności. Jednym, jeżeli nie najważniejszym, składnikiem jest wiedza na temat sposobu analizy tekstu wyjściowego (jego celu, cech gatunkowych, typu projektowanego odbiorcy, stopnia podobieństwa takich cech do analogicznych, jeśli takie istnieją, tekstów paralelnych w kulturze języka docelowego). Odpowiednio wysoki poziom wiedzy uprzedniej w zakresie zjawisk kulturowych: świadomość wiedzy uprzedniej,

⁸ *Translatorische Kompetenz. Kognitive Grundlage des Übersetzens als Expertentätigkeit*, Tübingen 1998, s. 52.

⁹ Przytoczony przykład stanowi tzw. interkulturową transpozycję nazwy ze zmianą denotatu – szerzej na ten temat: M. M o c a r z, *Interkulturowość w przewodniku turystycznym. Studium o odbiorze inności w przekładzie*, Lublin 2011, s. 123 i in.

a więc pewnego zasobu informacji, w którą są wyposażeni odbiorcy tekstów przed przystąpieniem do lektury danego tekstu oryginału bądź przekładu to kolejny istotny komponent kompetencji interkulturowej w zakresie wiedzy. Zakłada się, że członkowie danej społeczności dysponują względnie podobnym stanem takiej wiedzy z zakresie zjawisk kultury o dużym stopniu ogólności. Takie przekonanie pozwala autorowi na rezygnację z eksplikacji wszystkich zjawisk kulturowych (również elementów kultury trzeciej) pojawiających się w danym tekście. Takie przekonanie wpływa na stosunkowo częstą implicytność tekstów, zwłaszcza literackich (w tekstach użytkowych poziom eksplikacji jest znacznie wyższy). Studenci, przysposabiający sobie warsztat tłumaczeniowy, stoją przed trudnym zadaniem określenia, na ile stopień takiej wiedzy uprzedniej odbiorców przekładu jest różny od poziomu wiedzy odbiorców prymarnych. Apriorycznie można przyjąć, że różnice takie istnieją, zatem studenci powinni potrafić poprzez dobór strategii i technik tłumaczeniowych te różnice zmniejszyć.

W tym miejscu przechodzimy do kolejnego komponentu kompetencji interkulturowej, jakim jest wiedza na temat podstawowych strategii i sposobów tłumaczeniowych, warunków ich stosowania, czynników determinujących ich wybór (typ i cel tekstu, czynnik temporalny, swobodny wybór tłumacza i in.). W tekstach o wysokim stopniu implicytności bardzo istotna jest wiedza uprzednia tłumacza w zakresie intertekstualności poszczególnych komponentów takiego tekstu. Zagadnienie intertekstualności ewokuje potrzebę posiadania kompetencji intrakulturowej jako warunku niezbędnego do przejścia na kolejny poziom kompetencji, jakim jest kompetencja interkulturowa (przykład zostanie przytoczony poniżej). Pod pojęciem „kompetencji intrakulturowej” na potrzeby przekładu rozumiem wiedzę i umiejętności na temat zasad funkcjonowania zjawisk kultury rodzimej, interakcji zachodzących pomiędzy nimi.

Na poziomie umiejętności niezwykle istotnym komponentem kompetencji interkulturowej jest umiejętność doboru strategii tłumaczeniowej (adaptacji lub egzotyzacji), a następnie jej realizacji przy zastosowaniu możliwych technik przekładowych. Umiejętne dostosowanie odpowiedników nacechowanych kulturowo do tzw. *tertium comparationis* porównania przekładowego – to oczekiwany efekt kompetentnego tłumaczenia tekstów kultury. Ową podstawą porównania jest, podążając za myślą Andrzeja Bogusławskiego, konkretna sytuacja komunikacyjna użycia danych jednostek języka¹⁰. Dla potrzeb badaw-

¹⁰ Problem „*tertium comparationis*” w porównaniu lingwistycznym, „Kwartalnik Neofilologiczny”23(1976), s. 295 n.

czych doprecyzuję, że chodzi o konkretną sytuację, uwzględniającą komunikację międzykulturową. To oznacza, że poszukując np. polskiego odpowiednika rosyjskiego antroponuimu *Muxauu*, kierujemy się zasadą konieczności dopasowania takiego ekwiwalentu do sytuacji, w jakiej ten antroponim pojawia się w tekście. Zatem w połączeniu z nazwiskiem *Lermontow* możemy zastosować polski wariant *Michał*, ale w innej sytuacji, np. dla rosyjskiego antroponuimu *Muxauu Гopбачев* jedynym poprawnym odpowiednikiem jest forma transkrybowana w postaci *Michail Gorbaczow*.

Przejdźmy do analizy konkretnych sposobów nabywania kompetencji interkulturowej przez studentów, realizujących w programie studiów specjalizację tłumaczeniową. Tekstami, w których komponent kulturowy występuje w szczególnie dużym nasileniu, są teksty o tematyce turystycznej, i to właśnie na nich skupię swoją uwagę w dalszej części opracowania. Dodam, że tego typu teksty trafiają na warsztat tłumaczeniowy w ramach zajęć specjalizacyjnych *Tłumaczenie tekstów turystycznych*.

Pierwszym etapem jest analiza istniejących dwutekstów (oryginał–przekład) zróżnicowanych pod względem poprawności przekładu. Analiza taka, często przybierająca postać konstruktywnej krytyki, ma na celu, z jednej strony, wskazanie udanych rozwiązań tłumacza dzięki właściwym wyborom strategii oraz odpowiedników przekładowych, z drugiej zaś – uświadomienie ryzyka popełnienia błędów tłumaczeniowych. Analiza taka wpaja zasadę ograniczonego zaufania do własnej intuicji w szczególności na początkowym etapie wykonywania zawodu tłumacza, która, nie poparta weryfikacją leksyko-graficzną lub inną, często prowadzi do błędów. Analiza dwutekstów jest niezbędna w przypadku poszukiwania błędów na poziomie ekwiwalencji. Błędy językowe z kolei są dostrzegane w trakcie analizy samego tekstu przekładu, zwłaszcza jeżeli jest to przekład z języka rodzimego na język obcy.

Po ewaluacji istniejących przekładów nadchodzi pora na próby samodzielnych tłumaczeń. Czynność tę zawsze rozpoczyna etap zapoznania się z tekstem oryginalnym, ustalenie jego sensu poprzez wskazanie na komponenty tekstu wyjściowego istotne kulturowo, wybór strategii tłumaczeniowej (w zależności od gatunku tekstu, kategorii odbiorców, domniemanych preferencji odbioru i poziomu wiedzy odbiorców). Na tym etapie następuje również poszukiwanie właściwych, sytuacyjne uwarunkowanych ekwiwalentów przekładowych. Kształtowanie kompetencji interkulturowej odbywa się m.in. poprzez uważną analizę wspomnianych wcześniej nominatów wtórnych (intertekstów). W tym miejscu niejednokrotnie zachodzi potrzeba odwoływania się do wiedzy uprzedniej studentów. Wróćmy ponownie do przykładu kawiarni

Pożegnanie z Afryką. Jak wspominałam już wcześniej, jest to sieć kawiarni istniejących w kilku miastach w Polsce. Zatem nazwę tych obiektów spotkamy w przewodnikach turystycznych po miastach, w których takie kawiarnie istnieją (m.in. w Krakowie, Gdańsku, Lublinie). Istotne jest więc odwołanie się do pierwowzoru, czyli powieści lub filmu (istniejącego pod tym samym tytułem). Tłumaczenie dosłowne w postaci np. *Прощание с Африкой* jest błędne, fałszuje sens analizowanego nominatu wtórnego. Odbiorca rosyjski na podstawie takiego zaproponowanego odpowiednika nie skojarzy nawiązania nazwy kawiarni do filmu czy powieści, dla których w kulturze rosyjskiej utrwalaony jest ekwiwalent w postaci *Из Африки*. Fakt, że analizowany przykład pochodzi z tekstu turystycznego, implikuje jeszcze dodatkowy problem na poziomie kompetencji. Pojawia się pytanie o zasadność podania ekwiwalentu *Из Африки* w przewodniku turystycznym, którego celem jest zorientowanie potencjalnego lub realnego turysty w przestrzeni miejskiej poprzez np. umieszczenie danego obiektu na mapie miasta. Łatwa do wyobrażenia jest sytuacja, kiedy rosyjskojęzyczny turysta pytający o lokalizację kawiarni *Из Африки*, o której czytał w dostępnym mu przewodniku, zamiast pomocy napotka niezrozumienie osoby, poproszonej o udzielenie informacji. W tym miejscu rysuje się pewien spór pomiędzy kompetencją interkulturową a pragmatyczną. Propozycja zastosowania ekwiwalentu *Из Африки* jest niewątpliwie słuszna z interkulturowego punktu widzenia, ale pozostaje w pewnej opozycji do pragmatyki przekładu tekstu użytkowego, jakim jest przewodnik turystyczny. W celu rozwiązania tego problemu można zastosować podwójny odpowiednik, tj. *Из Африки* oraz dołączyć do niego zapisaną np. w nawiasie wersję nieprzetłumaczoną. W ten sposób tłumacz wykazuje się kompetencją, jednocześnie kształtuje świadomość interkulturową odbiorców.

Jak wskazywałam wcześniej, kompetencja interkulturowa to również umiejętność identyfikacji w tekście zjawisk kultury trzeciej oraz ustalania relacji pomiędzy kulturą oryginału a kulturą trzecią oraz kulturą przekładu a kulturą trzecią. Owe relacje przekładają się na istnienie lub brak odpowiednio w języku oryginału i przekładu językowych reprezentacji konkretnych zjawisk kultury trzeciej. Aby zilustrować omawiane zagadnienie, posłużę się przykładami zjawisk kulturowych, pochodzących z kultury żydowskiej. Ślady obecności tej kultury w kulturze polskiej utrwalone zostały w postaci licznych pomników, szlaków i innych obiektów, np. cmentarzy czy zachowanych łaźni żydowskich. Obecność obiektów kultury materialnej przekłada się na obecność ich językowych nominacji. Leksemy *kirkut* czy *mykwa* są jednostkami utrwalonymi na poziomie systemowym w opracowaniach leksykograficznych współ-

czesnego języka polskiego. Obecność cmentarzy żydowskich na terytorium Rosji jest tymczasem nieporównywalnie mniejsza. Występowanie na znacznie mniejszą skalę takich obiektów (zwłaszcza cmentarzy), jak można przypuszczać, wynika z przyczyn ideologicznych, religijnych i politycznych. W konsekwencji powyższe jednostki nie zostały skodyfikowane w języku rosyjskim¹¹. W sytuacji braku paralelizmu odpowiedniości przekładowych pomiędzy językiem oryginału–językiem trzecim oraz językiem przekładu–językiem trzecim wskazana jest w przypadku tłumaczenia tekstu turystycznego w kierunku polsko-rosyjskim semantyzacja pojęcia w postaci ‘cmentarz żydowski’ czy ‘łaźnia turecka’. W celu podniesienia wartości poznawczej przekładu tłumacz może posłużyć się egzotyzmem w formie przetranskrybowanej (w racji odmienności systemów alfabetycznych), ale taki egzotyzm powinien być opatrzonej stosowną, przynajmniej minimalną eksplikacją, jeśli taka eksplikacja nie występuje już na poziomie tekstu oryginału.

Rozwijanie kompetencji interkulturowej studentów idzie w parze z kształtowaniem świadomości znaczenia wiedzy intrakulturowej, o której wspominałam już wcześniej. Zasadniczo kompetencja interkulturowa ma charakter następczy w stosunku do kompetencji intrakulturowej. W celu zilustrowania omawianego zagadnienia przytoczę przykład, pochodzący z krótkich tekstów turystycznych internetowych, promujących wydarzenia kulturalne Lublina. Jednym z nich jest *Carnaval Sztuk-Mistrzów*. Impreza ta jest cyklicznie organizowana na coraz większą skalę, co stwarza podstawy do przypuszczeń, że rosyjski odpowiednik tego wyrażenia funkcjonuje już w wersji internetowej. Zastanawiając się nad doborem poprawnego odpowiednika przekładowego w języku rosyjskim (nieдоступnego w tradycyjnych opracowaniach leksykograficznych), studenci często sięgają po ogólnodostępne materiały internetowe. Efektem tych poszukiwań są np. następujące propozycje *Фестиваль циркового и театрального искусства* czy *Карнавал мастеров искусств*¹². Dokonując językowej oceny powyższych propozycji, wstępnie można wnioskować, że są one propozycjami poprawnymi, nie budzącymi zastrzeżeń. Jednak potrzeba przekładu następującego tekstu:

¹¹ Obecność leksemów *kirkut* oraz *mykwa* w systemie współczesnego języka polskiego potwierdza np. *Słownik języka polskiego* pod red. M. Szymczaka (Warszawa 1998). Natomiast źródło leksykograficzne, kodyfikujące jednostki leksykalne współczesnego języka rosyjskiego – *Большой толковый словарь русского языка* (ред. С.А. Кузнецов, Санкт-Петербург 2000) takich leksemów nie rejestruje.

¹² Przykłady te pochodzą m.in. z portalu: www.hotelalter.pl/ru/Kulturnyje-sobytiya (dostęp: 20.07.2014).

Carnaval Sztuk-Mistrzów to czas wielkich widowisk z pogranicza teatru i nowego cyrku w przestrzeni miasta. Wydarzenie to stanowi rozwinięcie odbywającego się w Lublinie od kilku lat Festiwalu Sztukmistrzów [...]. Nazwa wydarzenia nawiązuje do postaci Sztukmistrza z Lublina – bohatera książki noblisty Izaaka Bashevisa Singera¹³.

zmusza do dalszych poszukiwań stosownego odpowiednika. Z przytoczonego tekstu, który również znalazł się na warsztacie ćwiczeniowym, wynika, że nazwa festiwalu nawiązuje do *Sztukmistrza z Lublina* – tytułowego bohatera książki Izaaka Bashevisa Singera. Aby tę intertekstualność zachować, należy podjąć próbę dotarcia do tej pozycji w języku rosyjskim. Okazuje się, że książka noblisty, przetłumaczona na język rosyjski, zyskała tytuł *Фокусник из Люблина*. Zachowując przejrzystość motywacyjną nazwy festiwalu i jednocześnie logikę przekazu informacji z powyższego fragmentu, podczas tłumaczenia tej nazwy należy nawiązać do tytułu dzieła literackiego. Przytoczone wcześniej propozycje odpowiedników przekładowych z językowego punktu widzenia są wprawdzie poprawne, ale tracą intertekstualną wymowę. Warto odnotować, że zaproponowane przez tłumaczy rozwiązania pochodziły z tekstów, w których nie ma wyraźnej eksplikacji intertekstualnych powiązań między nazwą festiwalu a tytułem książki.

Przejdźmy do podsumowania. Poprzez analizę powyższych jednostkowych problemów natury tłumaczeniowej starałam się pokazać sposoby nabywania takiej kompetencji. Ograniczona ilość godzin dydaktycznych z jednej strony oraz różnorodność problematyki kontaktów i relacji interkulturowych – z drugiej, uniemożliwiają wypracowanie wszystkich nawyków kompetentnego tłumaczenia. Stąd też niezwykle istotne jest gruntowne przygotowanie w zakresie wiedzy i umiejętności językowych na wcześniejszych poziomach i w trakcie innych zajęć przewidzianych w programie studiów neofilologicznych (głównie praktycznej nauki języka rosyjskiego.) Jak wspominałam na początku, kompetencja językowa jest kompetencją bazową, zatem studenci przystępujący do realizacji programu specjalizacji tłumaczeniowej powinni być wyposażeni w wiedzę i umiejętności w zakresie języka obcego na poziomie, który pozwoli wykorzystywać język jako narzędzie komunikacyjne. Również niezbędna wiedza uprzednia jest przyswajana przez studentów w trakcie realizacji innych pokrewnych treści kulturowych. Omówione pokrótce wybrane przykłady uświadamiają studentom skalę wysiłku wkładanego w poszukiwania kompetentnych interkulturowych rozwiązań. Wskazują przy tym na potrzebę posługiwania się

¹³ Przytoczony fragment pochodzi z portalu promującego Lublin – www.lubelskietravel.pl (dostęp: 21.07.2014).

odpowiednikami przekładowymi uwarunkowanymi sytuacyjnie. Nabywanie kompetencji jest długotrwałym, złożonym procesem wymagającym rozległej wiedzy oraz umiejętności. Jednocześnie kompetentne przetłumaczenie tekstu potrafi dostarczyć wiele satysfakcji zarówno tłumaczowi, jak i odbiorcom korzystającym z takiego przekładu.

BIBLIOGRAFIA

- Best J.: Die Bedeutung der grundsprachlichen Kompetenz in der Übersetzer- und Dolmetscherausbildung, w: *Übersetzen und Dolmetschen. Eine Orientierungshilfe*, red. J. Best, S. Kalina, Tübingen-Basel, s. 123-133.
- Bogusławski A.: Problem „tertium comparationis” w porównaniu lingwistycznym, „Kwartalnik Neofilologiczny” 23(1976), s. 295-303.
- Dąmbska-Prokop U.: Kompetencje tłumacza, w: *Mała encyklopedia przekładoznawstwa*, red. U. Dąmbska-Prokop, Częstochowa 2000, s. 109-110.
- Kujawska-Lis E.: Mit akulturowości tekstów nieliterackich na przykładzie literatury z dziedziny psychologii, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu” 3-4(2008), s. 129-145.
- Кузнецов С.А. (ред.): Большой толковый словарь русского языка, Санкт-Петербург 2000.
- Maciejewski M.: Rola kompetencji retorycznej w kształceniu i pracy tłumacza, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu” 3-4(2008), s. 283-196.
- Mocarz M.: Interkulturowość w przewodniku turystycznym. Studium o odbiorze inności w przekładzie, Lublin 2011.
- Piotrowska M.: Proces decyzyjny tłumacza. Podstawy metodologii nauczania przekładu pisemnego, Kraków 2007.
- Risku H.: Translatorische Kompetenz. Kognitive Grundlage des Übersetzens als Expertentätigkeit, Tübingen 1998.
- Stefaniak K.: Kompetencja medialna tłumacza, „Rocznik Przekładoznawczy. Studia nad teorią, praktyką i dydaktyką przekładu” 3-4(2008), s. 213-224.
- Szymczak M. (red.): Słownik języka polskiego, t. I-III, Warszawa 1998.
- Toury G.: The Notion of ‘Native Translator’ and Translation Teaching, in: *Translation Theory and Its Implementation in the Teaching of Translating and Interpreting*, red. W. Wilss, G. Thome, Tübingen 1984, s. 186-195.

KOMPETENCJA INTERKULTUROWA W DYDAKTYCE PRZEKŁADU

Streszczenie

Celem niniejszego artykułu jest opis kompetencji interkulturowej jako kompetencji bazowej w dydaktyce przekładu na poziomie uniwersyteckim. Kompetencja interkulturowa składa się na ogólną kompetencję tłumaczeniową. Jest definiowana jako zespół wiedzy, umiejętności

i nawyków w komunikacji w zakresie przynajmniej dwóch kultur, świadomie wykorzystywanych przez tłumacza w różnych środowiskach pracy. Kompetencja interkulturowa poprzez taką propozycję nominacyjną podkreśla relacyjny charakter kultur uczestniczących w komunikacji za pośrednictwem przekładu (kultury oryginału, kultury przekładu oraz często kultury trzeciej). W artykule podjęta została próba opisu sposobów nabywania takiej kompetencji poprzez analizę konkretnych przypadków problemów przekładowych w procesie tłumaczenia w warunkach dydaktyki akademickiej.

Słowa kluczowe: kompetencja interkulturowa, kompetencja tłumaczeniowa, wiedza uprzednia, strategia translatorska.

INTERCULTURAL COMPETENCE IN TRANSLATION TEACHING

Summary

The purpose of this paper is to provide a description of intercultural competence as basic competence in translation teaching at a university level. Intercultural competence is part of general translation competence. It is defined as a combination of knowledge, skills and habits in communication with regard to at least two cultures, consciously used by the translator in different work environments. Intercultural competence through such a definition proposal emphasizes a relational character of cultures participating in communication via translation (the culture of the original, the culture of the translation and frequently the third culture). The paper aims to describe ways of acquiring this competence through the analysis of concrete examples of translation problems in the course of translation in translation teaching.

Key words: intercultural competence, translation competence, background knowledge, translation strategy.